

UOT 372.3/4

Səyarə Sahib qızı Cəfərova

Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutunun

fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorantı

<https://orcid.org/0000-0002-7765-9378>

[https://doi.org/10.69682/arti.2024.91\(6\).91-95](https://doi.org/10.69682/arti.2024.91(6).91-95)

KİÇİKYAŞLI MƏKTƏBLİ ŞƏXSİYYƏTİNİN MİLLİ-MƏNƏVİ DƏYƏRLƏRİNİN FORMALAŞMASINDA AİLƏNİN TƏSİR İMKANLARI

Саяра Сахиб гызы Джафарова

докторант по программе доктора философии

Института Образования Азербайджанской Республики

ВЛИЯНИЕ СЕМЬИ НА ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНО-ПРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ ЛИЧНОСТИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА

Sayara Sahib Jafarova

doctorial student in the program of doctor of philosophy

of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

THE INFLUENCE OF THE FAMILY ON THE FORMATION OF THE NATIONAL AND MORAL VALUES OF THE PERSONALITY OF A JUNIOR SCHOOLCHILD

Xülasə. Şəxsiyyət və cəmiyyətin qarşılıqlı əlaqəsini, inteqrasiyasını və maraq və ehtiyaclarının prioritetləşdirilməsini təmin edən əsas institutlardan biri də ailədir. Dəyər oriyentasiyalarının formalaşması üçün ilk və əsas sosial institut məhz ailədir. Müasir cəmiyyətdə gedən proseslərin təsiri altında mədəni inkişaf daha da sürətlənmiş, yeni informasiya texnologiyaları insan təfəkkürünü kökündən dəyişməyə başlamış, yeni iqtisadi münasibətlər formalaşmağa başlamışdır. Bu proseslər öz növbəsində sosial münasibətlərin ən mühüm tərkib hissəsi olan ailəyə də öz təsirini göstərmişdir. Sosial sistemdə, ictimai əlaqələr sistemində baş verən dəyişikliklər ailə münasibətlərində, milli mənəvi dəyərlərdə də özünü göstərirdi. Müasir elmin aktual problemləri bu problemlərə ailənin mənəvi əsaslarının möhkəmləndirilməsinin inkişafı baxımından baxılmalıdır.

Açar sözlər: *ailə, mənəvi tərbiyə, məktəb, milli-mənəvi dəyərlər, məktəbli şəxsiyyəti*

Аннотация. Семья является одним из основных институтов, обеспечивающих взаимодействие, интеграцию и приоритетность интересов и потребностей личности и общества. Первым и основным социальным институтом формирования ценностных ориентаций является семья. Под влиянием процессов, происходящих в современном обществе, ускорилось культурное развитие, новые информационные технологии начали коренным образом менять мышление человека, стали возникать новые экономические отношения. Эти процессы, в свою очередь, отразились на семье, которая является важнейшей составляющей общественных отношений. Изменения в общественном строе и системе общественных отношений проявились также на семейных отношениях и национальных нравственных ценностях. Актуальные задачи современной науки заключаются в том, чтобы взглянуть на эти проблемы с позиции развития укрепления нравственных основ семьи.

Ключевые слова: *семья, нравственное воспитание, школа, национально-нравственные ценности, личность школьника*

Abstract. Family is one of the main institutions that ensure interaction, integration and prioritization of interests and needs of personality and society. The first and main social institution for the formation of value orientations is the family. Under the influence of the processes taking place in modern society, cultural development has accelerated, new information technologies have begun to fundamentally change human thinking, and new economic relations have begun to form. These processes, in turn, have had an impact on the family, which is the most important component of social relations. The changes in the social system and public relations system were also reflected in family relations and national moral values. The current

problems of modern science are to look at these problems from the perspective of the development of the strengthening of the moral foundations of the family.

Keywords: family, moral education, school, national and moral values, personality of a schoolchild

Şəxsiyyətin mənəvi-əxlaqi əsaslarının formalaşmasına ehtiyac və imkanların ailədə dərk edilməsi və həyata keçirilməsi insanın hərtərəfli inkişafının şərtlərindən biridir. Ailə kiçik məktəblilərin ilk təcrübəsini əldə etdiyi, biliklərə, davranışlara, normativ və dəyərli ideyalara yiyələndiyi kiçik sosial qrupdur. Ailədə o, valideynlərinin, yaşlı nəslin nümayəndələrinin təbii olaraq qəbul etdiyi adət-ənənələrlə tanış olur.

Böyüklərin dünyagörüşü inancları və münasibətləri onların gündəlik mülahizələrində və hərəkətlərində özünü göstərir. Təsədüfi deyil ki, Aristotel dövründən bəri ailə “dövlətin ilkin hüceyrəsi”, “ibtidai sosial vahid” kimi müəyyən edilmişdir. Ailədə qazanılan təcrübə kiçik məktəbli şəxsiyyətinin formalaşmasının əsasını qoyur. Ailə böyüyən bir insanın şəxsiyyətinin inkişafına, onun xarakterinin formalaşmasına həlledici təsir göstərir: insanın mənəvi-əxlaqi inkişafının əsasları məhz burada qoyulur və bu, həyatı boyu həlledici qalır.

Ailənin aparıcı funksiyalarından biri tərbiyə funksiyasıdır ki, bu da uşaqlarda bəzi davranış növlərini həvəsləndirən və digər davranış növlərini yumşaldan ailədaxili münasibətlərin bütün sistemə yönəlmiş tərbiyəvi təsirləri əhatə edir. Müasir alimlərin fikrincə, ailə mədəniyyətinin səviyyəsinin qiymətləndirilməsi, valideynlərin və digər yetkin ailə üzvlərinin yeni-yetmə şəxsiyyətinin bütün ailə mühitinin, mədəni normaların, mənəvi mühitin həlledici təsiri altında formalaşdığını görüb-görməməsindən irəli gəlməlidir. və mənəvi dəyərlər, gündəlik ünsiyyətdə bunu nəzərə alsınlar, qarşılıqlı təhsil və özünü-tərbiyə ehtiyacını başa düşürlərmi?

Valideynlər çox vaxt fərqiñə varmadan uşaqlarda bir sıra əsas mənəvi-əxlaqi, milli dəyərlər, istiqamətlər, ehtiyaclar, maraq və vərdişlər formalaşdırırlar. Məhz ailədə əxlaqi tərbiyənin və mənəvi-dəyər yönələrinin əsasını qoyan ilk “həyat dərsləri”dir ki, bunun əsasında kiçik məktəbli informasiyanı seçici şəkildə qavrayır, emal edir, mənimsəyir və ya hərəkətə keçmək üçün bələdçi kimi rədd edir. Ailədə hökm sürən mənəvi ab-hava həmişə yeni-yetmə şəxsiyyətinin inkişafına müvafiq təsir göstərmişdir. Bu ab-hava müəyyən dərəcədə valideynlərin təhsil səviyyəsi, onların peşələri, mənəvi-mədəni maraqları, dəyər yönümləri ilə bağlıdır.

Ailənin uşaqlara təsiri intensivliyi və effektivliyi baxımından unikaldir. Davamlı olaraq həyata keçirilir, eyni zamanda formalaşan şəxsiyyətin bütün aspektlərini əhatə edir və uzun illər davam edir. Bu təsir təmasların sabitliyinə və çox vacib olan uşaqlar və valideynlər arasında emosional münasibətə əsaslanır.

Ailəni kiçik yaşlı məktəblilərin milli tərbiyə mənbəyi kimi nəzərə alaraq, unutmamalıyıq ki, ailə fərdin sosiallaşmasının, ilkin olaraq cins və yaş xarakterli münasibətlərin, sonra isə etnik, milli və millətlərarası münasibətlərin yaranması üçün əsasdır. Hər bir insan “ailə” kimi qəbul etdiyi bir növ mühitdə yaşayır. Ailə ünsiyyət qurmağı öyrəndiyimiz ilk yerdir. Ailədə nəyi və necə edəcəyimizin yollarını inkişaf etdirir. Ailə ünsiyyətdə özümüzü necə təyin edəcəyimizin mənşəyinin əsasını qoyur [2, s. 24-25].

Müasir cəmiyyətin mənəvi-əxlaqi sferasında böhranın səbəblərindən biri də ailənin ənənəvi əsaslarının məhv edilməsidir. Müasir bir ailənin həyatında böhran hadisələrinin səbəbləri fərqlidir. Əvvəla, bu, Qərbi mədəniyyətinin liberal dəyərlərini (eqoizm, nəyin bahasına olursa olsun özünü təsdiq etmək) müdafiə edən və ailəni son şəkildə sarsıtmağa yönəlmiş və əslində, müasir cəmiyyətin əxlaqsız ideologiyasıdır. Nəticədə dünyəvi mənafeələrin mənəvi-əxlaqi dəyərlərdən üstün olması, ailənin tərbiyəvi funksiyalarının itirilməsi uşaqların müstəqil həyata infantil, əxlaqi-mənəvi cəhətdən zəif qədem qoymasına gətirib çıxarır ki, bu da şübhəsiz ki, milli dəyərləri və sağlam köklərini sarsıdır.

Bu proseslərin fonunda ailə gücünün mənəvi və milli dəyərlər kimi aparıcı komponentlərini itirmək təhlükəsi realdır. Bu, ailələrin dağılmasına, fərdin ictimailəşməsində problemlərə, etnik kimlik, sosialyönlər və siyasi ideallar haqqında təsəvvürlərin itirilməsinə gətirib çıxarır. Mənəvi və milli dəyərlərin qorunması təkcə ailədə deyil, həm də ictimai həyatın təhsil, məişət, incəsənət, ədəbiyyat, dil, tarix kimi sahələrində zəruridir. Mənəvi və milli dəyərlər həm də ailə səviyyəsində şəxsiyyətin formalaşmasına töhfə verən insanların zehni təmsillərinin əhəmiyyətli hissəsini təşkil edir.

Ailə münasibətlərinin möhkəmlənməsində milli-mənəvi dəyərlərin rolu da psixologiya elmi çərçivəsində araşdırılmalıdır. Milli mənəvi dəyərlərin inkişafı prioritetlər və maraqlar, istiqamətlər və münasibətlər şəklində psixoloji əsaslara malikdir. Bütün bunlar nikahdan əvvəlki dövrdə gənclərdə əxlaqi oriyentasiyaların formalaşması prosesinin nəzərdən keçirilməsi və korreksiyası üçün xüsusilə vacibdir. Cəmiyyətdə baş verən proseslər ailəyə ikili təsir göstərir, həm müsbət, həm də mənfi. Mənfi amillər arasında, məlum olduğu kimi, inflyasiya, işsizlik, ümumiyyətlə, həyat səviyyəsinin aşağı düşməsi mühüm yer tutur. Bundan əlavə, dəyər oriyentasiyalarının və əxlaq normalalarının dəyişməsi ailə münasibətlərinin ideologiyasına, həm müxtəlif nəsillərin, həm də həyat yoldaşlarının münasibətlərinə də təsir edir. Ayrı-ayrı alimlərin bizdən əvvəl apardıqları hər iki tədqiqatı təhlil edərək, həm də müşahidələrə, real həyatdan faktların təhlilinə əsaslanaraq, milli-mənəvi dəyərlərin təsiri altında ailə münasibətlərində baş verən dəyişikliklərin əsas istiqamətlərini müəyyən etməyi qarşıımıza vəzifə qoymuşuq.

Ailədə onun ayrı-ayrı üzvləri arasında münasibətlər tarixən həm müəyyən normalara, ailə dəyərlərinə, həm də milli və ya etnik xüsusiyyətlərə, dini təsəvvürlərə, dünyagörüşünə, həyat haqqında tarixən formalaşmış əxlaqi təsəvvürlərə, ailə üzvləri arasındakı münasibətlərə bağlı olan dəyərlər üzərində qurulmuşdur. cinslər. Ailədaxili münasibətlərin qurulması, onların tənzimlənməsi həm qadağaların müəyyən edilməsi, həm də bu və ya digər davranış növlərinin təşviqi ilə davam edirdi. Bütün bunlar sağlam ailə, sağlam övlad yaratmaq məqsədlərinə uyğun həyat tərzi, ailə həyatı haqqında tarixən formalaşmış fikirlər, ər-arvad, uşaqlar və valideynlər arasında münasibətlər haqqında yüksək əxlaqi fikirlərlə bağlı idi. Məlumdur ki, Quranda ailədə qarşılıqlı hörmətin faydaları, bir-birinə təslim olmağın vacibliyi haqqında çoxlu göstərişlər vardır. Qeyd olunur ki, yaxşı münasibətlər bir-birinə qarşı fəzilət deməkdir, onlar qocalığa qədər davam etdirilməlidir. Valideynlərə hörmət etmək lazımdır və s. Quranın ailə dəyərlərinə dair göstərişlərinin əxlaqi məzmunu Şərqi qədim ədəbi abidəsi “Qabusnamə”də yazılmışdır.

Burada ata-oğul, ümumiyyətlə uşaqlarla valideynlər arasında münasibətlərin necə qurulmasına dair çoxlu ibrətamiz məsləhətlər var.

Onlar dini xarakter daşıyırlar. Məsələn, vurğulanır ki, sürü Allahə necə hörmət edirsə, valideynlərə də eyni şəkildə hörmət edilməlidir. Valideynlər uşaqlarına həm təhsil verir, həm də baxırlar. Valideynlərə hörmətsizlik Allah tərəfindən müəyyən cəza ilə cəzalandırılır. Uşaqlar gözəl, baxımlı ağacda bitən meyvələrə bənzəyirlər. Ağac valideyndir. Bu əsərdə deyilir ki, ağaca nə qədər yaxşı qulluq etsən, onun meyvəsi də bir o qədər yaxşı olar. Əsas odur ki, valideynlər uşaqlarına qarşı diqqətli, mədəni, qayğıkeş olmalıdırlar. Bütün bunlar onu göstərir ki, dini dəyərlər də müəyyən xalqın əxlaqi-mənəvi dəyərləri iyerarxiyasında müəyyən yer tutur.

Ailədə uşaqların tərbiyəsinin əsasları əsrlər boyu formalaşmışdır. Eyni zamanda formalaşmış adət-ənənələr insanların şüurunda dəyəryönləri və normalar şəklində öz əksini tapmışdır. Normalar və dəyərlər həm xalq yaradıcılığında, həm də ibrətamiz ədəbiyyatda öz əksini tapmışdır. Sədi Şirazi “Gülüstan” əsərində vurğulamışdır ki, axirətdə hər birimiz mənşəyimizlə deyil, əməlimizlə mühakimə olunacaq, yəni atanızın kim olduğunu soruşmayacaqlar, nəyə nail olduğunuzu soruşacaqlar [2, s.195].

Nəsirəddin Tusinin “Əxlaqi-Nasiri”ndə ədibin nəsihətlərindən məlumdur ki, kiçiklərin düzgün tərbiyəsi valideynlərin qarşısında duran əsas vəzifələrdəndir. İlk növbədə vicdanlı, ləyaqətli insan yetişdirmək, hər bir insanda zəruri bacarıq və bacarıqları formalaşdırmaq lazımdır.

Milli-mənəvi dəyərlərin ailə münasibətlərinə təsiri tarixi yaddaş vasitəsilə, məişətdə müxtəlif deyimlər, atalar sözləri, rəvayətlər, nağıllar, mərasimlər, onlarla bağlı adətlər, o cümlədən bayram mərasimləri, həyatın müəyyən mərhələləri üçün müxtəlif rituallardan istifadə edildikdə baş verir. Məsələn və məsələrdən bir neçə misal gətirək: ata-anasına itaət etməyən sınınamış at kimidir; böyük danışır, kiçik dinləyir; oğul günahsız deyil, ata da ürəksiz deyil; baxmayaraq ki, əzizim əzizdir tərbiyəsi ondan da əzizdir; oğula miras olaraq – ataya borclu olmaq; atanıza hörmət edin, onda oğlunuz sizə hörmət edəcək və s.

Əfsanələr və onların dərin mənəvi mənası xalqın tarixi yaddaşında canlıdır. Məsələn, türk xalq dastanı “Kitabi-Dədə Qorqud” da ölkəmizin ərazisində yaşayan qədim türk tayfalarının məişəti, ayinləri açılır. Bu dastanda yer alan hekayələr ibrətamiz olduğundan ailə-nikah münasibətlərinə də təsir edir.

sibətlərini möhkəm bağlayan öyüd-nəsihətlə doludur. Onların kiçik məktəblilərin, yeniyetmə və gənclərin tərbiyəsində xüsusi əhəmiyyəti olmuşdur. Məsələn, belə ibrətamiz ifadələr var: qız anasından nümunə götürməyə qədər süfrə açılmayacaq, namərd gəlib mərd olmaz, mərd olmazsa atası.

Azərbaycan ailəsində ailə münasibətlərinin əsasını təşkil edən əxlaqi dəyərlər arasında, xüsusən də qadınlara münasibətdə qarşılıqlı hörmət kimi diqqəti cəlb edir. Belə bir deyim var ki, arvad ailənin sütunudur, bünövrəsidir. Yaxşı qıza belə deyirlər: qızını ərə verirsən və ailənə bünövrə, sütun alırsan. Bir qadının baş örtüyü çıxarıb mübahisə edənəri ayağının altına atması ilə mübahisələrə son qoymaq, bəzən qalmağa və ya davaya çatmaq adəti geniş yayılmışdır. Baş örtmək adəti (ən azı son dövrlərə qədər) qəbul edilir və başdan yayığı çıxarmaq qadın obrazının normal qavranılmasından kənar bir şey demək idi [3, s.63]

Xalq adətlərinə görə, ata və ana ailədə ən hörmətli insanlar hesab olunur. Uşaqlar valideynlərinə hörmət etməli, onlarla hesablaşmalı, mübahisə etməməli, onlara tabe olmalı, onların fikrinə qulaq asmalı və s.

Bir çox tədqiqatçılar hesab edir ki, ailənin əsas funksiyası uşaqları milli dəyərlər ruhunda tərbiyə etməkdir. Bunun üçün valideynlərə lazımı pedaqoji bacarıqların aşılması üçün lazımı işlər görülməlidir. Buna ailədə sağlam mənəvi-psixoloji mühit də əlavə edilməlidir [5, s.45]. Ailə uşaq üçün əsl əxlaqi tərbiyə məktəbinə çevrilməlidir. Ailə münasibətləri həyatın müxtəlif sahələrindən və həyat formalarından ailənin ehtiyacları əsasında qurulur. Valideynlərin intellektual mədəniyyəti, pedaqoji bacarığı və biliyi, onların bir-birinə hörməti, səmimiyyəti çox önəmlidir.

Xalq müdriyyətinin bütün təbəqəsinin, milli kimliklə birbaşa bağlı olan adət-ənənələrin öyrənilməsi yolu ilə mənəvi və milli dəyərlərin sistemləşdirilməsi üzərində işləmək vacibdir. Tədqiqatçılar vurğulayırlar ki, iyirminci əsrin müasir ailəsinin həyatında baş verən xoşagəlməz məqamların əksəriyyəti əsrlər boyu formalaşmış və bunun əsasında çoxlu sağlam və əxlaqlı xalq adət-ənənələrini nəzərə almaması ilə bağlıdır. güclü nəsillər yetişib.

Xalq müdriyyətinin bütün təbəqəsinin, milli kimliklə birbaşa bağlı olan adət-ənənələrin öyrənilməsi yolu ilə mənəvi və milli dəyərlərin

sistemləşdirilməsi üzərində işləmək vacibdir. Tədqiqatçılar vurğulayırlar ki, iyirminci əsrin müasir ailəsinin həyatında baş verən xoşagəlməz məqamların əksəriyyəti əsrlər boyu formalaşmış və bunun əsasında çoxlu sağlam və əxlaqlı xalq adət-ənənələrini nəzərə almaması ilə bağlıdır. güclü insanlar nəsilləri yetişib. Odur ki, biz əcdadlarımızdan aldığımız mənəvi irsi diqqətlə öyrənməliyik [10, s. 33]

Aydın ki, müasir təhsil strategiyası ümumbəşəri dəyərlərin təbliğinə, onların populyarlaşmasına və mənimsənilməsinə xidmət edir. Dövlət siyasəti məhz milli mənəvi irsin qorunub saxlanmasına yönəlib, bunun üçün mədəniyyət və incəsənətin müxtəlif sahələrinin yenidən yaradılması üçün müxtəlif layihələr hazırlanıb həyata keçirilir, milli kimliyin ən gözəl nümunələrinin mənimsənilməsi istiqamətində təbliğat aparılır. Bundan əlavə, digər etnik qrupların xalqın mənəvi irsini, mədəni dəyərlərini, orijinal adət və ənənələrini mənimsəmək cəhdləri məlumdur. Xalq istedadlıdır, mədəniyyətimiz bütün bunlardan möhkəm ailənin, gənc nəslin formalaşmasında istifadə edəcək qədər zəngindir [13].

Azərbaycan ailəsinin formalaşması və inkişafında prioritet istiqamət kimi mədəni-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanmasına bilavasitə ailə institutu ilə bağlı olan qurum və təşkilatların fəaliyyəti kömək edir. Bunlar Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri Komitəsi, Təhsil Nazirliyi, Sosial Müdafiə Fondu, Gənclər və İdman Nazirliyi və s.

Ailənin milli-mənəvi dəyərlərinin formalaşmasında dil xüsusi yer tutur. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, dilin köməyi ilə insanların şüuruna bir çox dəyərlər gətirilir, yəni. şifahi xalq yaradıcılığı. Hər bir insan öz xalqının mədəni irsini onun köməyi ilə öyrənmək üçün öz ana dilini mükəmməl bilməlidir.

Dil həm də ailə münasibətlərinin qurulmasında həlqələrdən biridir. Dil vasitəsilə milli-mənəvi dəyərlər mənimsənilir, ünsiyyət və tərbiyə baş verir. Hər bir insan din, təhsil, adət-ənənələr kimi sosial institutlar vasitəsilə həyatı boyu daşdığı və şəxsiyyətini formalaşdıran müəyyən miqdarda əxlaq normalarına yiyələnir. Bu da öz növbəsində milli birliyi təmin edir.

Bu prosesə, şübhəsiz ki, qloballaşma, Qərb və Şərq dəyərlərinin toqquşması, həyatın birləşməsi və standartlaşması, miqrasiya, informasiya, o cümlədən dəyərlər mübadiləsi təsir

göstərir. Dəyər sistemləri arasında bir növ "mübarizə" var ki, orada qalib gəlmək olduqca çətindir. Tez-tez burada daxili tarazlıq, əks çağırışlara tab gətirmək qabiliyyəti pozulur. Nəticədə milli kimliklə bağlı olan əsas dəyərləri itirmək təhlükəsi artır. "Avropa dəyərləri" kimi anlayışlar irəli sürülür və s.

Beləliklə, milli mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanması imkanları getdikcə daralır. Həm də söhbət təkcə "yeni" dəyərlərin axınından getmir. Söhbət həm də ailənin mənəvi əsaslarının möhkəmləndirilməsi, mənəvi dəyərlərdə milli prioritetlərin təhsil sistemi, KİV vasitəsilə təbliği, adət-ənənələrin möhkəmləndirilməsi yolu ilə bu axınla müqavimət göstərmək bacarığından gedir.

Uşaqların əxlaqi və vətənpərvərlik tərbiyəsinin vacib şərti uşağı öz xalqının mədəniyyəti ilə tanış etməkdir, çünki uşaqda şəxsiyyətin açılması yalnız onun öz xalqının mədəniyyətinə daxil olması ilə tam mümkündür. Uşaqları ata irsi ilə tanış etmək yaşadığın torpağa hörmət, qürur hissi yaradır. Kiçik bir uşaq üçün Vətən evdən, ailəsi ilə birlikdə yaşadığı küçədən başlayır, ölkəsinin gələcək vətəndaşı ailədə "böyüməyə" başlayır. Bu mövzuda valideynlərlə qarşılıqlı əlaqə, öz xalqının adət-ənənələrinə və mədəniyyətinə emosional, diqqətli münasibətin inkişafına, həmçinin qohumluq əlaqələrinin qorunmasına kömək edir. "Ailənizdə və rəhbərliyiniz altında gələcək vətəndaş yetişir. Ölkədə baş verən hər şey sizin ruhunuz və düşüncəniz vasitəsilə uşaqlara gəlməlidir" deyirdi A.S. Makarenko.[83, s. 10]

Hər bir gənc və ya qızda ailə sahibi olmaq arzusu çox təqdirəlayiqdir. Həqiqətən də, qədim

zamanlardan münasibətlərin sosial strukturunda ailənin rolu müstəsna olmuşdur. Şərqlə Qərbin qovuşduğunda yerləşən, hər zaman müxtəlif mədəniyyətlərin təsiri altında olan Azərbaycan mənəvi-əxlaqi irsini qoruyub saxlaya bilmişdir. Bu gün qloballaşmanın bu prosesə təsiri açıq şəkildə hiss olunur. Azərbaycanın dünya birliyinə inteqrasiyası qaçılmazdır. Eyni zamanda, ölkəmiz ümumbəşəri dəyərləri bölüşsə də, həm də milli dəyərlərimizin əsas prioritetlərini qoruyub saxlamağa çalışır. Milli-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanmasında ailə mühüm rol oynayır. Digər tərəfdən, ailə dəyərlərinin qorunması, eləcə də milli dəyərlərin daha da möhkəmlənməsi üçün öz şəxsiyyətini qoruyub saxlamaq lazımdır. Müasir həyatda patriarxal, milli, islam və xristian kimi dəyərlərlə yanaşı, ümumbəşəri dəyərlər toqquşur. Müəyyən dəyərlərin prioritetini müəyyən etmək asan deyil. Çox güman ki, onların hamısında universal insan məzmunu tapmaq lazımdır. Sivilizasiyaların toqquşması ailənin möhkəmliyinə mənfi təsir göstərir, onun tərkib hissələrindən biri də məhz mənəvi dəyərlərdir. Ailədə münasibətlər, onun gücü, gənc nəslin sosiallaşmasının xarakteri bu amillərdən asılıdır.

Problemin aktuallığı. Ümumbəşəri və milli dəyərlər şagirdlərə cəmiyyətdə daha yararlı vətəndaş olmaları üçün tələb olunan bilik və bacarıqlara yiyələnməkdə vacib rol oynayır.

Problemin yeniliyi. Kiçik yaşlı şagirdlərə milli-mənəvi və ümumbəşəri dəyərlərin aşılmasında ailə, ailə münasibətlərinin rolu geniş araşdırılmışdır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə gənc müəllimlər, tələbələr və tədqiqatçılar üçün əhəmiyyətli olacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. Abdinova S. İbtidai sinif şagirdlərinin Vətənə məhəbbət ruhunda tərbiyəsinə dair. Naxçıvan Müəllimlər İnstitutunun Xəbərləri, 2015, № 4.
2. Abdinova S. Şagirdlərin Milli Qəhrəmanlara məhəbbət ruhunda tərbiyəsi təcrübəsindən. // Məktəbəqədər və ibtidai təhsil, 2015, № 2
3. Abdinova S. Təhsilalanın Vətənə məhəbbət ruhunda tərbiyə edilməsi. // Azərbaycan məktəbi, 2015, № 4
4. Əlizadə Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri. -Bakı, 1998.
5. Qasıмова L. Məktəblinin milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyə edilməsi. -Bakı, 2003.
6. Qasıмова L., Mahmudova R., Pedaqogika. -Bakı, 2012.

E-mail: seyyare.ceferova@bk.ru
Redaksiyaya daxil olub: 02.12.2024